

ג. רחיצה במים שהוחמו מערב יום טוב; יש מתירים לרחוץ כל גופו כאחת [והקלו ביום טוב מבשבת לענין גזרת הבלגין] אבל לא במרחץ (כן דעת השו"ע תקיא, ג ורוב הפוסקים). ויש מחמירים. וכתב הרמ"א שכן נוהגים. ואין לשנות המנהג (הגר"ז, מובא במשנ"ב – והיינו לבני אשכנז, אבל בני ספרד מותרים – אור לציון ח"ג כא, א). ושיעור מים חמים לאיסור רחיצה היינו כמדת חומו של אדם, 37 מעלות צלזיוס (עפ"י אור לציון שם).
 ורחיצת אבר מותרת במים שהוחמו מערב יו"ט לדברי הכל (א"ר ועוד, מובא במשנ"ב סק"ח).
 ע"ע בדיני רחיצה בשבת וביו"ט – בשבת לט-מ.

מו. א. האם מותר לטלטל גרעיני תמרים בשבת וביום טוב?

ב. האם מוזמנים את הנכרי בשבת וביום טוב? והאם שירי כוסות שלו מותרים בטלטול?

א. מבואר בגמרא שמותר לטלטל גרעיני תמרה (להשליכם לפני בהמה) ביום טוב, משום שראויים להסק, ואפילו לחים ראויים להיסק גדול. ובשבת מטלטלים אותם אגב פת ולא בפני עצמם.
 פירש ריב"א (מובא ברא"ש): אין התר על ידי פת אלא כשאוכל הפרי וזרק הגרעינים מפיו לתוך הסל שהלחם מונח בו, אבל להניח לחם עליהם כדי לטלטלם אסור. ובתוס' משמע שלא נחתו להילוק זה.

במסכת שבת (קמג) מבואר שרבה היה מטלטלם אגב ספל מים. והיו אמוראים שזרקום בלשונם לאחורי המטה. ונחלקו הפוסקים אם רשאי לייטלם בידו מתוך פיו ולהניחם מיד על הצלחת וכד' או משליכן בלשונם דוקא (ע' פרטים נוספים במובא שם).

ב. אמר רבי יהושע בן לוי: מוזמנים את הנכרי בשבת אבל לא ביום טוב – גזרה שמא ירבה בשבילו. וכן מסופר שרבה היה מנהג את מר שמואל ודרש מוזמנים את הנכרי בשבת ואין מוזמנים ביום טוב.
 רב אחא בר יעקב אמר: אפילו בשבת אסור, ששירי כוסותיו אסורים בהנאה משום יין נסך הלכך אסורים בטלטול אף לא אגב הכוס. [ואעפ"י שהשאריות מאוסות וכגרף של רעי שמותר לפנותו – אין עושים גרף של רעי לכתחילה הלכך לכתחילה אל יזמין].

לרב הונא אין איסור בהזמנת נכרי אפילו הוא מרבה (כפרש"י ורי"ף) שהרי ראוי הוא ליתנו לישראל.
 מרימר ומר זוטרא כשנזדמן אצלם נכרי ביו"ט אמרו לו, אם נוה לך במה שטרחנו לעצמנו – מוטב, ואם לאו – איננו מטריחים עבורך טורח נוסף.

הלכה מוזמנים את הנכרי לשבת ואין מוזמנים ליום טוב. [ולדעת הרז"ה, אם נוקטים 'הואיל' מותר להזמין אף ביו"ט, כי גם אם ירבה בשבילו לא עבר על איסור תורה. ואין כן דעת שאר הראשונים].

וכתב הרא"ש (כאן ובמועד קטן פ"ב יב. ע"ש): דוקא להזמין אסור, שמתוך שחפץ ביקרו חוששים שמא ירבה לו מנות ויבשל קדירה שלא היה מבשלה בלעדיו, אבל שליח נכרי שהגיע לבית ישראל, וכן עבדים ושפחות שבביתו – מותר להאכילם ביו"ט, שאינו מבשל עבורם בנפרד, ואין איסור להרבות באותה קדירה עצמה שמבשל בה עבור ביתו.

דפים כא – כב

מו. א. האם מותר להטמין חמין ביו"ט לצורך השבת?

קע. ב. מי שלא הניח עירובי תבשילין – מה דינו?

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ביצה

א. בית שמאי אוסרים להטמין את החמין ביום טוב לכתחילה [וכן החמיר רבן גמליאל כמותם], ובית הלל מתירים. רב הונא פירש מחלוקתם בשלא הניח עירובי תבשילין, והתירו לו (לבית הלל) בכדי חייו. ורבא פירש כשהניח עירובי תבשילין ואף על פי כן אסרו בית שמאי משום שמוכח הדבר שעושה לצורך שבת. ואביי הקשה על כך מהמבואר ברייתא שאף לבית שמאי מותר באופן זה, והסיק שמדובר כגון שעירב בתבשיל ובפת אבל לא הטמין מערב יום טוב, וסוברים בית שמאי שאין טומנים ביו"ט אלא כשהיו לו חמים טמונים מעיו"ט, כדברי חנניה.

העולה להלכה: כשלא הניח עירובי תבשילין – מותר להטמין החמין ביו"ט לשבת כדי חייו. וכשהניח, גם אם לא הטמין חמין מערב יום טוב – מותר להטמין כמה שירצה.

ב. אמר רב הונא, ותניא כוותיה: מי שלא הניח עירובי תבשילין [וגם לא עירבו בשבילו אחרים, כפי האמור למעלה], אופים לו פת אחת ומבשלים [/ וטומנים] לו קדרה אחת ומדליקים לו את הנר (גר אחד בלבד. תוס' ר"ן וש"פ) ומחמים לו קיתון אחד. משום רבי יצחק אמרו: אף צולים לו דג קטן.

א. יש מדייקים מהלשון שדוקא לאחרים מותר לבשל לו, אך לא הוא עצמו, אבל הרא"ש והר"ן נוקטים (עפ"י הירושלמי) שמותר לו לעשות כדי חייו בעצמו. והר"ף והרמב"ם השמיטו הלכה זו (ע' ב"י תקכו, שרבא אינו סובר כן. וע"ע בספר אמת ליעקב).

ונפסק בשלחן ערוך (תקכו, כ) שיכול להקנות קמחו ומאכלו לאחרים במשיכה או בהגבהה, והם מבשלים האוכל [אפילו הרבה] וחוזרים ונותנים לו במתנה. ואם לאו, מותר לו עצמו לאפות פת בצמצום ולבשל קדרה אחת.

ופשוט שאם נשארה לו פת אחת מיום טוב, אסור לו לאפות פת נוספת ל'לחם משנה', אבל אם הפת שבידו אינה מספקת לו לאכילה לכל השבת, מסתבר שמותר לו לאפות פת נוספת (משנה ברורה ושער הציון שם).

ואם עדיין לא בישל לסעודת יום טוב, יכול לבשל כמות גדולה בקדרה, באופן שיספיק האוכל גם לשבת. ויש אומרים שמבשל קודם סעודתו אפילו כמה קדרות ואוכל מכל אחת מהן מעט גם ביו"ט (ע"ש סעיף כא).

ב. לענין הדלקת הנר כשלא עירב; השו"ע נקט לעיקר (תקכו, יט) כדעה המתירה להדליק הנר, שההדלקה אינה טעונה עירוב. ויש חולקים וסוברים שאסור לו מלבד נר אחד. וכן הכרעת המשנ"ב להחמיר כדעה זו [ועתה שמצוי אור חשמלי – אסור לו להדליק כלל, ולקיום מצות הדלקת הנר ישתתף עם אחר בפרוטה. עפ"י אגרות משה או"ח ח"ה לו, ט]. ובני ספרד נוהגים כהשלחן-ערוך להקל (ע' אור לציון ח"ג כב, ה).

מח. א. האם זוקפים ביום טוב מנורה שנפלה?

ב. מה דינו של הנותן שמן בנר בשבת או המסתפק ממנו?

א. לבית שמאי [וכן נהג רבן גמליאל], אין זוקפים ביום טוב מנורה של חוליות שנפלה, שלשיטתם יש 'בנין' בכלים. ובית הלל מתירים.

לפי תירוץ אחד בתוס' בישוב סתירת הסוגיות, וכ"מ ברש"י, מדובר שנתפרקה לגמרי, והקלו חכמים ביום טוב להחזירה, אבל בשבת אסרו הדבר. ולתירוץ אחר בתוס' אין חילוק בין יו"ט לשבת וכאן מדובר שלא נתפרדו חלקיה, וכשנפלה צריך להקימה קצת, לזקוף את החלקים שנטו. אבל אם נתפרדו החלקים – אסור.

וכן פסק הרי"א^ז, אבל בשו"ע ושאר פוסקים נקטו שאפילו נתפרקו חלקיה מותר להרכיבה ביו"ט ובלבד שלא יתקע בחוזק, ומשום שמחת יו"ט התירו (או"ח תקיט, ב).

ב. הנותן שמן בנר – חייב משום מבעיר בשבת. והמסתפק ממנו – חייב משום מכבה. והוא הדין כשזוקף הנר לאחוריו ובכך הוא ממעט את השמן מהפתילה.

א. פרושו בתוס': לא משום גרם כיבוי / הבערה הוא, שהרי גרם כיבוי מותר ביו"ט, ואף בשבת אינו חייב, אלא משום שינוי בעצמת הבערה בשעה שהוא מוסיף שמן או ממעט. ואולם דעת הרי"א^ש (וכן נראה מרש"י שבת כט) שהמסתפק מהשמן חייב גם כאשר אינו ממעט כלום מגודל הבערה באותה שעה, אלא שממהר את כיבוי (וכ"כ הרי"ד והרי"א^ז).

ב. המסתפק בשמן שבנר ביום טוב כדי לאכלו – יש מתירים. וצריך עיון לדינא (ע' שער הציון תקיד, טו. וכן יש להסתפק כשמסתפק בשמן כדי להדליק נר אחר – ע' מנחת שלמה לז).

דף כב

מט. האם הפעולות דלהלן מותרות ביום טוב?

- א. מחיטת פתילה.
- ב. כיבוי הנר לצורך תשמיש.
- ג. כיבוי בקעת וכיבוי דליקה.
- ד. כחילת העין על ידי יהודי או נכרי; כחילת עין ביו"ט שני של ראש השנה.
- ה. אפיית פת עבה / מרובה.
- ו. כיבוד הבית.
- ז. הנחת מוגמר.

א. אמר רב: מחיטה מותרת ביום טוב.

רש"י: הסרת ראש הפתילה העושה פחם. תוס': לאחר שכבה מסיר הפחם שבראש הפתילה ומתקנה כדי לשפר הדלקתה. והרי"ף^ף גרס 'קניסא' ופירש אבוקה העשויה מחתיכות עצים קטנות, אם בא ליטול ביו"ט מאותם העצים שלא אחזה בהם האור – מותר.

ב. אביי השיב לאבא בר מרתא שאסור לכבות הנר לצורך תשמיש – וכחכמים, אבל לרבי יהודה מותר (לכם – לכל צרכיכם).

לתירוץ אחד בתוס', וכן נראה מדברי הרז"ה להלכה, מותר הדבר ואין מורים כן, שהרי הלכה כרבי יהודה. והרי"א^ז סתם להתיר אלא שהגביל [עפ"י הגמרא] ההתר כשאין לו כלי לכפות על הנר ולא בית אחר לשמש, ולא דבר לעשות בו מחיצה. ולתירוץ אחר בתוס', להלכה אין התר [מדרבנן] אלא בדבר שהוא אוכל נפש. וכן נראה מדברי הרי"ף והרמב"ן. וכן נקטו רוב הפוסקים, ואולם דעת הט"ז להקל מן הדין אלא שאין מורים כן. וכתבו אחרונים שביו"ט שני יש לסמוך על כך בעת הצורך כשאי אפשר בענין אחר (ע' באור הלכה תקיד, א).

ג. אין מכבים בקעת (= גזיר עץ) ביום טוב כדי לחוס עליה. ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה – מותר. והעמידו כרבי יהודה, אבל לחכמים אסור. וכן הדין לענין כיבוי דליקה ביום טוב [כשאין סכנת נפשות]. ורבה הורה לאיסור, כחכמים.

א. כן פסקו הרי"ף והרמב"ן, לאסור. ויש סוברים שהלכה כרבי יהודה שמותר במקום איבוד ממון אלא שאין מורים כן לרבים (כן דעת הר"ה, וכ"ה לתירוץ אחד בתוס', וכו"ל). וכן פסקו הרי"ד והריא"ז ומהר"ם מרוטנברג (פראג, רנה) להתיר [ולא כתבו שאין מורין כן].

ב. יש אומרים – דלא כרש"י – שאם מכבה כדי שלא יתעשן הבית שהוא יושב שם, מותר אף לחכמים, שאין לך 'אוכל נפש' גדול מזה. והנידון בגמרא הוא בבית שאינו יושב שם ומשום עגמת נפש מהפסד ממון (עפ"י רמב"ן ר"ן מרדכי ועוד. וכן הביא הרמ"א תקיד, א. וכן נקטו האחרונים לדינא).

ולענין קדירה, אם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו על להבה זו, ואם לא יכבה הבקעת תתעשן הקדירה – מותר לכבות (רא"ש. וכן נקט הרמ"א וש"פ שם). ואולם דעת השלחן-ערוך (תקיד, א) נראית שאפילו לצורך הצלת הקדירה שלא ישרף מה שבתוכה לא התירו כיבוי. אך נראה שלא אסר אלא בגחלת של עץ וכד' ששייך בה איסור דאורייתא אם יכוין לעשות פחמים וכד', אבל לא בגחלת של מתכת או בגז (עפ"י אור לציזן ח"ג כ, ט).

ג. כתבו הר"ן והרשב"א: נראה מהסוגיא שביו"ט שני של גלויות מותר לכבות את הדליקה מפני איבוד ממון, וכן לכבות הנר לצורך תשמיש. וכן פסק הפרי-חדש. והרשב"א כתב שראוי להחמיר. ויש אוסרים מדינא (ע' במאירי; ים של שלמה; קרבן נתנאל [וע' בספר בני ציון (מיטווסקי. מא) שתמה על דברי הק"ג] ועוד). ונכון להחמיר (ע' באור הלכה תקיד, א ד"ה אסור).

ד. פסק הגר"מ פיינשטיין (או"ח ח"א קטו קכה וח"ד קג): מותר להקטין את שלהבת הגז כדי שלא ישרף המאכל ולא יתקלקל התבשיל, ואין צריך להדליק אש קטנה נוספת ולהעביר עליה את התבשיל [אדרבה, יש להקטין דוקא ולא להבעיר אש אחרת. ואולם אם יש כבר אש אחרת פנויה, משמע שאין להקטין האש אלא יעביר התבשיל לאש הפנויה].

ובשו"ת אור לציזן (ח"ג כ, ט) נטה להחמיר [עפ"י שיטת השלחן-ערוך] מלהקטין כשיש לו אפשרות להדליק אש אחרת. (וע"ש עוד בסעיף יא אודות גרם כיבוי בגז).

ד. אמימר הורה לרב אשי לאסור כחילת עין חלשה [שלא במקום סכנה אלא לצורך שיפור הראיה] ביום טוב, וכרבנן [אבל לרבי יהודה מותר וכו"ל]. ועל ידי נכרי התיר אמימר אף בשבת [שהרי כל צרכי חולה עושים ע"י נכרי. ואעפ"י שמסייעו בעצימה ופתיחה – מסייע אין בו ממש]. וכן התיר לכחול העין ביום טוב שני של ראש השנה וכדעת נהרדעי, אבל לדברי רבא אין חילוק בין יו"ט ראשון לשני בראש השנה אלא לענין המת בלבד.

להלכה מותר לכחול על ידי נכרי. וכן מותר לישראל ביו"ט שני של גלויות, אבל לא בראש השנה (רי"ף ושאר פוסקים).

ולדעת הר"ה (ותירוץ אחד בתוס' הנ"ל) מותר אף ביום טוב ראשון ע"י ישראל אלא שאין מורים כן. וכן סתמו להתיר הרי"ד והריא"ז.

ה. בית שמאי אומרים: אין אופים פת עבה ביום טוב [וכן נהג רבן גמליאל להחמיר]. ופירשו דהיינו פת מרובה. ובית הלל מתירים.

לפרש"י מחלוקתם משום טרחה שלא לצורך היום. ובית הלל מתירים בתנור אחד כדי שיתמלא התנור והפת תשתבח יותר, והרי זה נחשב צורך היום. וכדעת רבי שמעון בן אלעזר (לעיל יז). והתוס' והר"ן מפרשים שאופה כדי צרכו ואעפ"כ בית שמאי אוסרים לעשות חלות ומיני מאפה גדולים, מפני שעלול לעשות יותר מכדי הצורך. והר"ד כתב טעם האיסור שלא יעשה כדרך חול.

ז. רבן גמליאל נהג להקל לכבד בית המטות (= חדר ההסבה, שאוכלים שם) ביו"ט. וחכמים אוסרים (משום השוואת גומות). ולדעת רבי אלעזר ברבי צדוק אף לרבן גמליאל אין התר לכבד אלא פורסים סדינים מערב יו"ט ולמחר כשאררשים נכנסים, מסלקים את הסדינים והבית מתכבד מאליו. אמרו לו: אף בשבת מותר לעשות כן ואין חולק בדבר.

נחלקו הראשונים לפי מה שאנו נוקטים כרבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר, האם מותר לכבד. ולהלכה נקטו הפוסקים האחרונים שאם רוב בתי המקום מרוצפים – מותר לטאטא בשבת מקום מרוצף, ובמטאטא רך ולא קשה, והמיקל לטאטא בענפי אילן – אין למחות בידו. ורצוי שלא לטאטא אלא אם כבר טאטא המקום מבעוד יום (עפ"י משנ"ב ובאה"ל; שמירת שבת כהלכתה כג, א-ב).

פרטים נוספים בדיון כיבוד הבית – בשבת צה קכד.

ז. רבן גמליאל נהג להקל במוגמר – הנחת בשמים על גבי גחלים ביום טוב. וחכמים אוסרים. והסיקו שמחלוקתם אמורה במוגמר להרחקה, אבל לגמר בגדים אסור אף לרבן גמליאל. ולרבי אליעזר ברבי צדוק לא התיר רבן גמליאל גימור כלל אלא רק לפתוח ביו"ט את נקבי המיכלים המעושנים.

הרי"ד פסק כרבן גמליאל להתיר לגמר כלים לצורך הרחה. ואילו רבנו חננאל רמב"ם וריא"ז פסקו לאסור, כחכמים. וכן נפסק בשלחן ערוך (תקיא, ד). ואפילו על גבי חרס מוסק משמע בגמרא שאסור – משום הולדת ריח (עפ"י משנ"ב שם ס"ק כב).

נחלקו הפוסקים לעניית שתיית טבב ביום טוב, אם נידון כמוגמר שאינו שוה בכל נפש (עפ"י קרבן נתנאל; מגן אברהם תקיד סק"ד; חיי אדם צה, יג; עמודי אור כט), אם לאו – כיון שהיו שותים אותו לרפואה. ועוד, שרגילים בו הרבה אנשים (ע' פני יהושע שבת לט: פמ"ג תקיא במ"ז סק"ב; באור הלכה תקיא, ד).

ואודות עישון סיגריות בזמננו ביו"ט, מגדולי הפוסקים כתבו שיש לחוש ולאסור. והגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ה לד) כתב שראוי לבעל נפש להחמיר בזה אך לדינא קשה לאסור. וכן פסק הגר"צ אבא שאול זצ"ל. (אור לציון ח"ג – שנחשב 'שוה לכל נפש'. [אם כי הוא בעצמו, גם בתקופות שהיה מעשן, היה נמנע מלעשן ביו"ט]. וע"ע מנחת שלמה ח"ב י נח, ובש"כ (יג, ז) נראה שנקט לעיקר להתיר [אלא שהזכיר גם דעת המחמירים], ובלבד אם נהנה מן העישון עצמו או אם מעביר סיגריה דלוקה למי שנהנה). ודעת הגריש"א שליט"א לאסור מן הדין (כמובא בקובץ מוריה אלול תשנ"ח רנג-רנד עמ' סז). ועתה מתמעטים המעשנים והולכים, גם ידוע לכל כיום שהעישון מזיק לבריאות, על כן יש אומרים שהכל מודים שכיום אין זה דבר השוה לכל נפש. [והגר"ב צ"ל זצ"ל עצמו, הגם שהיה בתחילה מעשן כנ"ל, חזר וגינה את העישון מאד (ע' בספר אור לציון – חכמה ומוסר עמ' רכא), וכתב שיש בדבר ספקא דאורייתא משום 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'].